

Lectio praecursoria

Tanssiva kaupunki. Turun seurapiiri sosiaalisena näyttämönä 1810-luvulla

Topi Artukka

FM Topi Artukan väitöskirja *Tanssiva kaupunki. Turun seurapiiri sosiaalisena näyttämönä 1810-luvulla* tarkastettiin Turun yliopistossa 8. toukokuuta 2021. Vastaväittäjänä toimi dosentti Johanna Wassholm (Åbo Akademi) ja kustoksena Suomen historian professori Kirsi Vainio-Korhonen (Turun yliopisto). Väitöskirjan on julkaissut Suomen Tiedeseura sarjassaan *Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk*. Väitöskirjan sähköinen versio on saatavilla osoitteesta <https://scientiarum.fi/fin/julkaisut/>.

”Oih, mitkä valssit”, saattoi nuori, 29-vuotias Turun hovioikeuden virkamies Johan Petter Winter mieltä mielessään, kun hän käveli 15. helmikuuta 1818 Turussa Uudenmaankatua pitkin kohti kotiaan. Kello oli jälkeen yhdentoista ja tanssiaisit olivat juuri päättyneet. Innostuneen mielialan takana oli eloisa sunnuntai, jota Winter oli viettänyt ensin päivällisillä professori Johan Bonsdorffin luona ja illalla assembléetanssiaisissa Seurahuoneella, kaupungin loisteliaimmassa juhlasalissa. Siellä hän oli tanssinut etenkin valssin tahdissa *cotillonia*, jonka kehittynyt versio oli äskettäin saapunut Ranskasta Turkuun.

Turun Seurahuone, jonka assembléetanssiaisit keräsivät kokoon 1810-luvulla parhaimmillaan satoja kaupungin seurapiirin jäseniä, oli Winterin mukaan nytkin varsin täynnä. Salissa soi orkesterimusiikki, säätyläismiehet ja -naiset viihdyttivät itseään tanssimalla, seurustelemalla, pelaamalla seurapelejä ja nauttimalla järjestäjien tarjoamista virvokkeista. Keskustelut lainehtivat tuttujen ja tuntemattomien kesken ympäri rakennusta. Osa lepuutti jalkojaan vetäytymishuoneissa ja osa taas seuraamalla muiden tanssia. Kohteliaisuudet, juorut, flirtit ja sydänten sekä tanssijalkojen kamppailut sähköistivät iltaa kynttilöiden loistaessa huoneesta toiseen. Ilta tuntui olleen kovin onnistunut, sillä Winter kirjoitti päiväkirjaansa, kuinka ”pitkään aikaan en ole ollut niin iloinen kuin tänä iltana”.

Seurahuoneen tanssiaisit 15. helmikuuta 1818 olivat osa laajempaa seurallisuuden kulttuuria, jota Johan Winter ahkeraan taltioi päiväkirjaansa. Winterin päiväkirjamerkin-

nät ovat saaneet levätä varsin rauhassa Kansallisarkiston holveissa, mutta seurapiiritanssiaiset ja eliitin seuraelämän historia ylipäänsä ovat kiinnostaneet ihmisiä viime vuosina kasvavissa määrin. Erityisesti populaarikulttuurissa 1700- ja 1800-luvun aatelin ja aatelitoman eliitin seuraelämää ja ihmissuhteita käsittelevät teokset ovat suosittuja. Jane Austinin viehättäviä tarinoita filmatisoidaan yhä uudestaan, Julian Fellowesin kirjoittama draama vangitsee yleisöä ja viimeisimpänä villityksenä Netflix-suoratoistopalvelun koominen ja sympaattinen Bridgerton rikkoo katsojaennätyksiä. Historiallinen, eliittejä käsittelevä viihde voi hyvin.

Oli sitten kyse Mr. Darcyn, Daphne Bridgertonin tai Johan Winterin seuraelämästä, fiktiivisestä tai todellisesta, on heidän edustamansa eliittien elämä jäänyt suomalaisessa historian tutkimuksessa usein reunahuomioiksi. Seuraelämän vivahteita on kyllä punottu mukaan moneen tutkimukseen ja teokseen, mutta tarkoituksena on ollut usein vakavampien aiheiden keventäminen ja elävöittäminen. Varsinaisiksi tutkimuskohteiksi seurapiirit ovat harvemmin kelvanneet.

Onkin aiheellista kysyä, voisiko triviaalina pidetyllä seuraelämällä olla muitakin ulottuvuuksia kuin viihteellisyys. Pitäisikö asetelma itse asiassa kääntää ympäri ja pohtia sitä, kuinka seurapiirit ovat vaikuttaneet ympäröivään yhteiskuntaan? Voiko seuraelämä olla varhaismodernin ajan yhteiskuntia pyörittänyt voima? Entä jos seuraelämän ja seurapiirin kautta olisikin mahdollista avata uusia näkökulmia eliitin kulttuurihistorian, Suomen yhteiskuntahistorian, kaupunkitutkimuksen tai yhteisöllisyyden kaltaisiin isoihin teemoihin?

Väitöskirjassani *Tanssiva kaupunki. Turun seurapiiri sosiaalisena näyttämönä 1810-luvulla* olen nostanut eliitin seuraelämän valokeilaan tutkimalla Turun seurapiiriä ja sen ympärille muodostunutta uudenlaista urbaania seurallisuuden kulttuuria. Tutkimukseni fokuksessa on ollut Turun seurapiirin rakenne, toimijat, tilat ja toimintakulttuuri, joiden kautta olen analysoinut julkisen seuraelämän kehittymistä ja sosiaalisten suhteiden merkitystä 1800-luvun alun Suomessa.

Vaikka tutkimukseni aikakehikko on 1810-luku, seuraelämä on luonnollisesti kymmenlukua laajempi historiallinen ilmiö, jolla oli merkitystä myös 1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun ihmisille. Porvarilliset hyväntekeväisyysyhdistykset, 1900-luvun ravintolakulttuuri, 2000-luvun sosiaalisen median sovellukset, kuten LinkedIn, Facebook ja Clubhouse, ovat kaikki samankaltaisia sosiaalisen elämän ilmentymiä kuin seurapiiriinkin. Ne toimivat alustoina seurustelulle, tiedonvaihdolle, verkostoitumiselle ja erilaisten sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten pääomien kasvattamiselle.

Väitöskirjani olennaisin käsite on juuri seurapiiri, jonka ympärille koko tutkimus kietoutuu. Lähestyn sitä kahdella tapaa. Ensinnä seurapiiri on tutkimuskohde, siis tässä tapauksessa ryhmä Turussa asuneita tai kaupungissa vaikuttaneita ylempään yhteiskunnalliseen kerrostumaan kuuluneita säätyläisiä, joiden keskinäinen sosiaalinen elämä teki ryhmästä yhteisön. Näin seurapiiri oli yhteisö, jolla oli sekä omat rajat että tutkimuksen

kautta asetetut puitteet. Seurapiiri oli olemassa siihen kuuluneille henkilöille, mutta samalla se on myös tutkijan rajaama ja muodostama rakennelma, jolla tutkittava kohde, turkulainen eliitti, pysyy hallittavissa.

Seurapiirin käsitteen voi tutkimuskohteen ohella nähdä myös työkaluna, jonka avulla on mahdollista päästä käsiksi yhteiskunnallisen eliitin sosiaaliseen elämään. Tämä taas avaa uudenlaisen kehyksen laajempien yhteiskunnallisten kysymysten, kuten eliitin verkostoitumisen ja kaupunkien tilallisten muutosten, tarkasteluun. Tällöin seurapiiri nähdään kaupunkitilassa ja eliitin sosiaalisessa elämässä tapahtuneiden muutosten käynnistäjänä ja mahdollistajana, ei viihteellisenä kohtaamispaikkana. Sosiaalinen elämä ei ollut itseään varten, vaan sen avulla vaikutettiin myös yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja valtiollisen tason keskusteluihin. Tämä kosketti myös eliitin ulkopuolisia ihmisiä, oli sitten kyse suuriruhtinaskunnan päätöksenteosta tai eliitin seuraelämän tarpeesta kummunneesta varhaisesta palvelusektorista.

Seurapiiriä ja sen ulottuvuuksia on hankala hahmottaa ilman seurallisuuden käsitettä ja siihen pohjautuvaa seurallisuuden kulttuuria, joksi voidaan käsittää seuraelämän tavat, käytänteet ja ilmiöt eli toisin sanoen esimerkiksi tanssiminen, illallistavat, kutsumismenettelyt juhille, juhlien ohjelmistot, olemisen tavat konserteissa ja teatteriesityksissä ja niin edelleen. Seurallisuus itsessään oli abstraktimpaa ja idealistisempaa kuin yksittäiset tavat tai käytänteet antavat ymmärtää. Se oli ihannetasolla seurallista olemista ja seurustelun tapa, erillinen yhteiskunnallisia normeja tasa-arvoisempi ilmaisun väline ja diskurssi. Se paitsi sitoi eliittiä toisiinsa, myös mahdollisti heille kanssakäymisen madaltamalla yhteiskunnallisia hierarkioita.

Seurallisuus on käsitteenä hyödyllinen, kun pureudutaan seuraelämän olemassaolon syihin ja tunnistetaan seuraelämän tapoja ja merkitystä 1800-luvun säätyläisille. Seurallisuus auttaa tunnistamaan ihmisten sosiaalisen kanssakäymisen ihanteita ja tapoja myös 1800-luvun jälkeisessä maailmassa. Samalla se antaa myöhemmälle seurustelulle historiallista perspektiiviä. Ei liene liioittelua sanoa, että sosiaalinen kanssakäyminen ja seurallisuuden ihanteet ovat tavalla tai toisella voimissaan myös tänä päivänä, oli kyse sitten itsenäisyyspäivän Linnan juhlista, ravintolaetiketistä tai lauantaiyön tansseista Turun Dynamo-klubissa. Ainakin näitä moderneja ilmiötä on mahdollista tutkia seurallisuuden käsitteen avulla ja pyrkiä ymmärtämään niitä syitä ja konventioita, jotka saavat ihmiset kokoontumaan keskenään yhä uudestaan ja uudestaan.

Tutkimukseni teemat, erityisesti seurallisuuden kulttuuri, kumpuavat kansainvälisestä eliitin kulttuurihistorian tutkimuksesta. Etenkin Isossa-Britanniassa ja Ranskassa eliittijä ja seurapiirejä on tutkittu jo vuosikymmeniä. Lontoon ja Pariisin kaltaiset metropolit, niiden teatterit, tanssisalit, kahvihuoneet ja salongit, ovat olleet tutkijoiden kiintopisteinä, mutta seurallisuuden kysymyksenasettelut ovat ulottuneet myös pienempiin kaupunkeihin, joissa ei ole ollut itsestään selviä, hovien ja aristokratian ympärille rakentuneita piirejä.

Kansainvälisessä historiantutkimuksessa voidaankin nähdä olevan oma seurallisuuden historian suuntauksensa, jonka laajaan jatkumoon väitöskirjani *Tanssiva kaupunki* asettuu. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästä tutkimustraditioon nojaamisesta, vaan yhteisten näkökulmien, metodien ja vertailujen hyödyntämisestä. Turun 1810-luvun seurapiirin jäsenet olivat monella tavalla kosmopoliitteja, joiden elämää ohjasi samanlainen seurallisuuden kulttuuri kuin heidän vertaistensa elämää Tukholmassa, Pietarissa, Hampurissa tai Pariisissa. Seurallisuuden pintamuodot olivat samanlaisia miltei joka paikassa Euroopassa.

Luonnollisesti eri kaupunkien välillä oli sävy- ja mittakaavaeroja, mistä syystä seurapiirin tutkimuksessa on otettava huomioon aina paikallinen konteksti. Suoraviivaisia, kriittikittömiä vertailuja ei voida tehdä eri kaupunkien ja kulttuurien välillä, vaikka vertailua keinona voikin hyödyntää. Turun vuonna 1812 valmistuneella seurahuoneella ja rakennuksen rakennuttaneella yhtiöllä oli yhtymäkohtia esimerkiksi englantilaisten ja ruotsalaisten tanssisalien kanssa, mutta samalla Turun Seurahuone oli omanlaisensa kokonaisuus. Kansainvälinen seurallisuuden tutkimus voi kuitenkin tukea ja auttaa suomalaisen seuralämän ymmärtämisessä, vaikeivat kaikki piirteet ja nyanssit yhteisiä olisikaan.

Ulkomaisen tutkimuskentän pariin tutkijan ohjaa sisällöllisten yhtymäkohtien ohella myös suomalaisten vertailukohtien vähäisyys. Suomessa seurapiirien ja seuralämän historialla on pitkät, mutta kapeat tutkimukselliset juuret. Kuvaavaa on, että edellisen kerran Turun 1810-luvun seurapiirin historiaa on tutkinut Gustaf Heinricius vuonna 1914. Hänen urauurtavasta tutkimuksestaan *Från sällskapslifvet i Åbo (1808–1827)* myös väitöskirjani on saanut inspiraationsa.

Heinriciuksen teoksen kaltaisia laajamittaisia seurapiiritutkimuksia toteuttivat hänen jälkeensä Ester-Margaret von Frenckell 1940-luvulla Helsinkiä koskien sekä Eva-Christina Mäkeläinen 1700-luvun Suomen seuralämää käsittelevällä väitöskirjallaan vuonna 1972. Seurapiiritutkimuksen kannalta tärkeä teos oli myös etnologi Anna-Maria Åströmin ”*Sockenboarne*” vuodelta 1993, vaikka hänen tutkimuksensa keskittyi kaupunkien sijaan Savon kartanoalueelle. 2000-luvulla ilmestyneissä historia-alan monografioissa ei yhdessäkään ole kokoavana näkökulmana seurapiiri ja seuralämä, vaikka sitä sivutaan esimerkiksi Charlotta Wolffin, Ulla Ijäksen, Kirsi Vainio-Korhosen, Johanna Ilmakunnaksen ja Matti Klingen tutkimuksissa.

Syitä seurapiiritutkimuksen suosion verkkaiseen edistymiseen Suomessa voi vain spekuloida. Yhtenä syynä saattaa kuitenkin olla se, ettei sen suomia mahdollisuuksia ole täysin ymmärretty. Seurapiirien ja seurallisuuden tutkimus kuitenkin mahdollistaa esimerkiksi nyky maailmassa hyvinkin tapetilla olevien teemojen tutkimisen. Verkostoitumisen tavat, etiketit, asukkaiden muokkaama kaupunkikuva ja instituutioiden ulkopuolinen yhteiskunnallinen vallankäyttö ovat kaikki näkökulmia, joita voi tarkastella myös seurapiirien kautta.

Työlläni on ollut useampia päämääriä, joista yksi ohjaavimmista on ollut tavoite kommunikoida historiantutkimuksen kentälle seurapiiritutkimuksen tärkeydestä ja arvosta

yhteiskunnallisten ja kulttuuristen kysymysten pohdinnassa. Olen halunnut avata ja alleviivata seurapiirin ja seurallisuuden kulttuurin käsitteiden ja näkökulmien hyödyntämisen mahdollisuuksia. *Tanssiva kaupunki* sijoittuu Turkuun ja 1810-luvulle, mutta hyödyntämäni käsitteet, metodit ja näkökulmat sopivat hyvin myös toisiin paikkoihin, toisiin lähteisiin ja toisiin aikakausiin.

Jos seurallisuuden ja seurapiirien tutkimus ei ole valloittanut modernin suomalaisen historiantutkimuksen kenttää, niin ei ole myöskään tehnyt 1800-luvun alkupuolen tutkimus muutamaa ylikorostunutta näkökulmaa lukuun ottamatta. 1800-luvun alkua käsittelevät teokset ovat historiansa aikana keskittyneet erityisesti Suomen suuriruhtinaskunnan uuden hallinnon perustamiseen ja organisointiin sekä vuosikymmenen alun politiikkaan.

Etenkin Porvoon 1809 maapäivien kellastuneet kuvat ovat hallinneet käsitystämme 1800-luvun alkupuolen Suomesta. Moni on varmasti kuullut anekdootin, jonka mukaan Suomessa ei tapahtunut mitään sanottavan ihmeellistä Porvoon valtiopäivien ja vuoden 1863 säätyvaltiopäivien välillä. Puheet valtioyöstä ja pysäytyneisyyden ajasta ovat hallinneet kuvaa Suomen suuriruhtinaskunnan ensimmäisistä vuosikymmenistä Venäjän keisarikunnan osana.

Aikakausi on pitkään kärsinyt jonkinlaisesta mainehaitasta ja nationalistisen historiakuvan aiheuttamasta vääristyneestä tarkastelusta. Siinä suomalaisen yhteiskunnan kehitystä 1800-luvulla on katsottu joko dynaamisena pidetyn 1800-luvun jälkipuoliskon kautta tai itsenäisen Suomen kehityksen muovaamien linssien läpi, siis läpi itsenäisyysprisman, kuten historioitsija Osmo Jussila on sitä teoksessaan *Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917* nimittänyt.

Kuitenkin jo 1900-luvun alkupuolella monet ruotsinkieliset tutkijat osoittivat, että vuosisadan alun historia on vivahteikkaampaa ja moniulotteisempaa kuin mitä valtioyö ja pysäytyneisyys myöhemmin antoivat ymmärtää. Myöhemmin näitä moniulotteisia tutkimuksellisia näkökulmia 1800-luvun alun historiaan edisti useampi tutkija, mutta historiantutkimuksen valtavirraksi vuosisadan alkupuoli ei vielä 1900-luvun kuluessa tai 2000-luvun alussa noussut.

Vasta viimeisen kymmenen vuoden aikana suomalaisessa historiantutkimuksessa on herätty laajemmin tutkimaan 1800-luvun alkupuolen ihmisten elämää ja aikakauden yhteiskunnan ja kulttuurien toimintaa. Siten väitöskirjani asettuu osaksi näihin vuosisadan alkua käsitteleviä sosiaali- ja kulttuurihistorian tutkimustraditioita, joihin ovat viime aikoina kontribuoineet muiden muassa Heli Rantala suomalaisia matkailijoita, Reetta Eirainen Tengströmien perhepiirin aatemaailmaa, Hannu Salmi uutisten ja tiedon leviämistä, Johanna Wassholm kansallisuuskäsityksiä, Panu Savolainen Turun kaupunkikuvaa ja Jukka Sarjala Turun romantiikkaa koskevilla tutkimuksillaan.

Kaivoa ei ole 1800-luvun tutkimuksen osalta kuitenkaan kannettu tyhjäksi, vaan tutkimuskentällä on vielä paljon selvittävää. Esimerkiksi eri oikeusasteiden tuottamaa lähdemateriaalia ei 1800-luvun alun osalta ole juuri hyödynnetty kaupungeja käsittele-

vissä tutkimuksissa, toisin kuin esimerkiksi 1600-luvun kohdalla on toimittu. Myöskään aikakauden yksityisarkistojen aineistot eivät ole päässeet liiakseen kulumaan tutkijoiden käytössä, henkilöhistoriallisia tutkimuksia lukuun ottamatta, vaikka juuri yksityisarkistot tarjoavat kiinnostavia ikkunoita Suomen 1800-luvun alun historiaan.

Eräs selitys 1800-luvun alun tutkimuksen vähyyteen on varmasti erilaisten kaupunkipalojen ja väheksyvän suhtautumisen pienentämä lähdeaineistopooli, mutta kuten tämä tutkimus osoittaa, on lähteiden avarakatseisella ja monipuolisella yhdistelyllä mahdollista saavuttaa uudenlaisia tuloksia. Tämän työn yhtenä kantimena on ollut lähde-empiristinen tutkimusote, jossa erilaisia lähdetyyppäjä on hyödynnetty osana kokonaisuutta. Päiväkirjat, muistelmat, kirjeet, yhtiöpöytäkirjat, matrikkelit, henkikirjat, muistilaput ja muistikirjat, sanomalehdet, palovakuutusasiakirjat ja perukirjat ovat tarjonneet tälle tutkimukselle mielenkiintoisen ja vankan lähdepohjan. Olen tarttunut tutkimuksessa yhtä lailla työpöydälle siististi järjesteltyihin kirjallisiin aineistoihin kuin viereisen paperikorinkin sisältöön.

Palataan lopuksi vielä Johan Winteriin ja hänen aikalaistensa maailmaan. Turkulaisille seurapiiri ja seuraelämä eivät olleet irrallinen tai rajattu osa elämää, vaan elämäntapa, joka oli tiiviisti kytköksissä arkeen ja juhlaan 1810-luvulla. Kahden sadan vuoden takainen seurallisuus, yhteiskunnalliset keskustelut, tanssiaskleet ja punssimaljat välittyvät käyttämäni lähteistä meille todellisina ja käsinkosketeltavina tunteina ja tekoina. Kuva ei kuitenkaan ole yksioikoisen terävä, saati yksiselitteinen, vaan pikemminkin pikselöitynyt, epätäydellinen ja särisevä. Historiantutkimuksen olennainen tehtävä on toimia tulkkina menneisyyden ja nykyisyyden välillä. Tutkija auttaa nykypäivän ihmisiä ymmärtämään menneisyyden ihmisten toimintaa, arvoja ja valintoja ja tavoittamaan heidän kokemusmaailmaansa – tutkimuseettisesti kestäväällä, lähdettä kunnioittavalla tavalla.

Onnistuessaan terävöittämään ja tulkitsemaan kuvaa menneisyydestä historiantutkimus kykenee tarjoamaan yhteisöille ja ihmisille avaimia ymmärtää omaa historiaansa. Nyky-yhteiskuntamme, kaupunkimme ja tapamme elää eivät ole syntyneet tyhjiössä, vaan niillä on laajat juurakot menneisyydessä. Näiden monipuolinen tuntemus lisää ymmärrystä nykyhetkeen johtaneista poluista ja ajatusmalleista. Siten haluan väitöskirjallani osoittaa, että sosiaalisten suhteiden vaalimisen, yhteisöllisyyden ja huvittelun pohjalle rakentuneen seurapiirin kaltaiset tutkimuskohteet ovat historiantutkimukselle yhtä keskeisiä kuin pohdinnat hallinnon rakenteista, poliittisista päätöksentekojärjestelmistä ja taloudellisista kehityskuluista.

Topi Artukka
FT, tutkija
Suomen historia, Turun yliopisto
topart [apud] utu.fi

Kirjallisuus

Seurapiirien ja seurallisuuden historiasta

- Andersson, Gudrun, *Stadens dignitärer. Den lokala elitens status och maktmanifestation i Arboga 1650–1770*, Atlantis, Stockholm, 2009.
- Borsay, Peter, *The English Urban Renaissance. Culture and Society in the Provincial Town, 1660–1770*, Oxford University Press, Oxford, 1989.
- Capdeville, Valérie Capdeville & Alain Kerhervé (eds), *British Sociability in the Long Eighteenth Century*, Boydell Press, Woodbridge, 2019.
- Chalus, Elaine, ”Spaces of Sociability in Fashionable Society. Brighton and Nice, c.1825–35”, *Gendering Spaces in European Towns, 1500–1914*, ed. Elaine Chalus & Marjo Kaartinen, Routledge, London & New York, 2019.
- Cowan, Brian, ”Public Spaces, Knowledge and Sociability”, *The Oxford Handbook of the History of Consumption*, ed. Frank Trentmann, Oxford University Press, Oxford, 2012.
- Elias, Norbert, *The Court Society*, Basil Blackwell, Oxford, 1983 (alkuteos *Die Höfische Gesellschaft*, 1969).
- von Freneckell, Ester-Margaret, *Offentliga nöjen och privata i Helsingfors 1827–1832*, Söderströms, Helsingfors, 1947.
- von Freneckell, Ester-Margaret, *Offentliga nöjen och privata i Helsingfors 1812–1827*, Söderströms, Helsingfors, 1943.
- Glover, Katharine, *Elite Women and Polite Society in Eighteenth-Century Scotland*, Boydell Press, Woodbridge, 2011.
- Greig, Hannah, *The Beau Monde. Fashionable Society in Georgian London*, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Helsing, My, *Hovpolitik. Hedvig Elisabeth Charlotte som politisk aktör vid det gustavianska hovet*, Örebro universitet, Örebro, 2013.
- Ijäs, Ulla, ”Teekutsuja ja tanssiaisia: Viipurin herrasväki 1700- ja 1800-luvun vaihteessa”, *Kuvaukset, mielikuvat, identiteetit. Viipurin kulttuurihistoriaa 1710–1840*, toim. Antti Räihä & Piia Einonen, Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura, Helsinki, 2018.
- Ilmakunnas, Johanna, ”French Fashions: Aspects of elite lifestyle in Eighteenth-Century Sweden”, *A Taste for Luxury in Early Modern Europe: Display, Acquisition and Boundaries*, ed. Johanna Ilmakunnas & Jon Stobart, Bloomsbury, London, 2017.
- Kale, Steven, *French Salons: High Society and Political Sociability from the Old Regime to the Revolution of 1848*, Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2004.
- Lilti, Antoine, *The World of the Salons. Sociability and Worldliness in Eighteenth-Century Paris*, Oxford University Press, Oxford & New York, 2015 (alkuteos *Le Monde des salons*, 2005).
- Lindström, Dag, ”Leisure culture, entrepreneurs and urban space: Swedish towns in a European perspective, eighteenth-nineteenth centuries”, *Leisure cultures in urban Europe, c. 1700–1870. A Transnational perspective*, ed. Peter Borsay & Jan Hein Furnée, Manchester University Press, Manchester, 2016.
- Mäkeläinen, Eva-Christina, *Säätyläisten seuraelämä ja tapakulttuuri 1700-luvun jälkipuoliskolla Turussa, Viaporissa ja Savon kartanoseuduilla*, Suomen Historiallinen Seura, Helsinki, 1972.
- Vainio-Korhonen, Kirsi, *Sofie Munsterhjelm in aiki. Aatelisnaisia ja upseereita 1800-luvun Suomessa*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2012.
- Vickery, Amanda, *The Gentleman's Daughter. Women's lives in Georgian England*, Yale University Press, New Haven & London, 1998.
- Wolff, Charlotta, *Vänskap och makt. Den svenska politiska eliten och upplysningstidens Frankrike*, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 2005.
- Åström, Anna-Maria, ”Sockenboarne”. *Herrgårdskultur i Savolax 1790–1850*, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 1993.

1800-luvun alun historiaa

Eiranan, Reetta, *Lähisuhteet ja nationalismi. Aate, tunteet ja sukupuoli Tengströmin perheessä 1800-luvun puolivälissä*, Tampereen yliopisto, Tampere, 2019.

Jussila, Osmo, *Suomen suuriruhtinaskunta 1809–1917*, WSOY, Helsinki, 2004.

Kalleinen, Kristiina, *Suuriruhtinaskunnan etuvartiassa. Ministerivaltiosihteeri R. H. Rehbinder Suomen etujen puolestajana Pietarissa 1811–1841*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2017.

Katajisto, Kati, *Isänmaamme keisari. Eliitin kansallisen identiteetin murros ja suomalaisen isänmaan rakentuminen autonomian ajan alussa*, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2008.

Klinge, Matti, *Napoleonin varjo. Euroopan ja Suomen murros 1795–1815*, Otava, Helsinki, 2009.

Rantala, Heli, *Pikisaaresta Pariisiin. Suomalaismatkailijoiden kokemuksia 1800-luvun Euroopassa*, Gaudeamus, Helsinki, 2020.

Salmi, Hannu, Jukka Sarjala & Heli Rantala, ”Embryonic Modernity: Infectious Dynamics in Early Nineteenth-Century Finnish Culture”, *International Journal for History, Culture and Modernity* 8 (2020:2), 105–127.

Sarjala, Jukka, *Turun romantiikka. Aatteita, lukuvimmaa ja yhteistoimintaa 1810-luvun Suomessa*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2020.

Savolainen, Panu, *Teksteistä rakennettu kaupunki. Julkinen ja yksityinen tila turkulaisessa kielenkäytössä ja arkielämässä 1740–1810*, Sigillum, Turku, 2017.

Savolainen, Raimo, *Suosikkisenaattorit. Venäjän keisarin suosio suomalaisten senaattoreiden menestyksen perustana 1809–1892*, Hallintohistoriakomitea, Helsinki, 1994.

Stenius, Henrik, *Frivilligt, jämlikt, samfällt. Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciell hänsyn till massorganisationsprincipens genombrott*, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 1987.

Tandefelt, Henrika, *Porvoo 1809 – juhlamenoja ja tanssiaisia*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2009.

Tommila, Päiviö, *Suomen autonomian synty 1808–1819*, 2. uudistettu painos, Edita, Helsinki, 2008 (1. painos 1984).

Wassholm, Johanna, *Svenskt, finskt och ryskt. Nationens, språkets och historiens dimensioner hos E. G. Ehrström 1808–1835*, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 2014.

Villstrand, Nils Erik, *Furstar och folk i Åbo 1812*, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors, 2012.

Wirilander, Kaarlo, *Herrasväkeä. Suomen säätyläistö 1721–1870*, Suomen Historiallinen Seura, Helsinki, 1974.